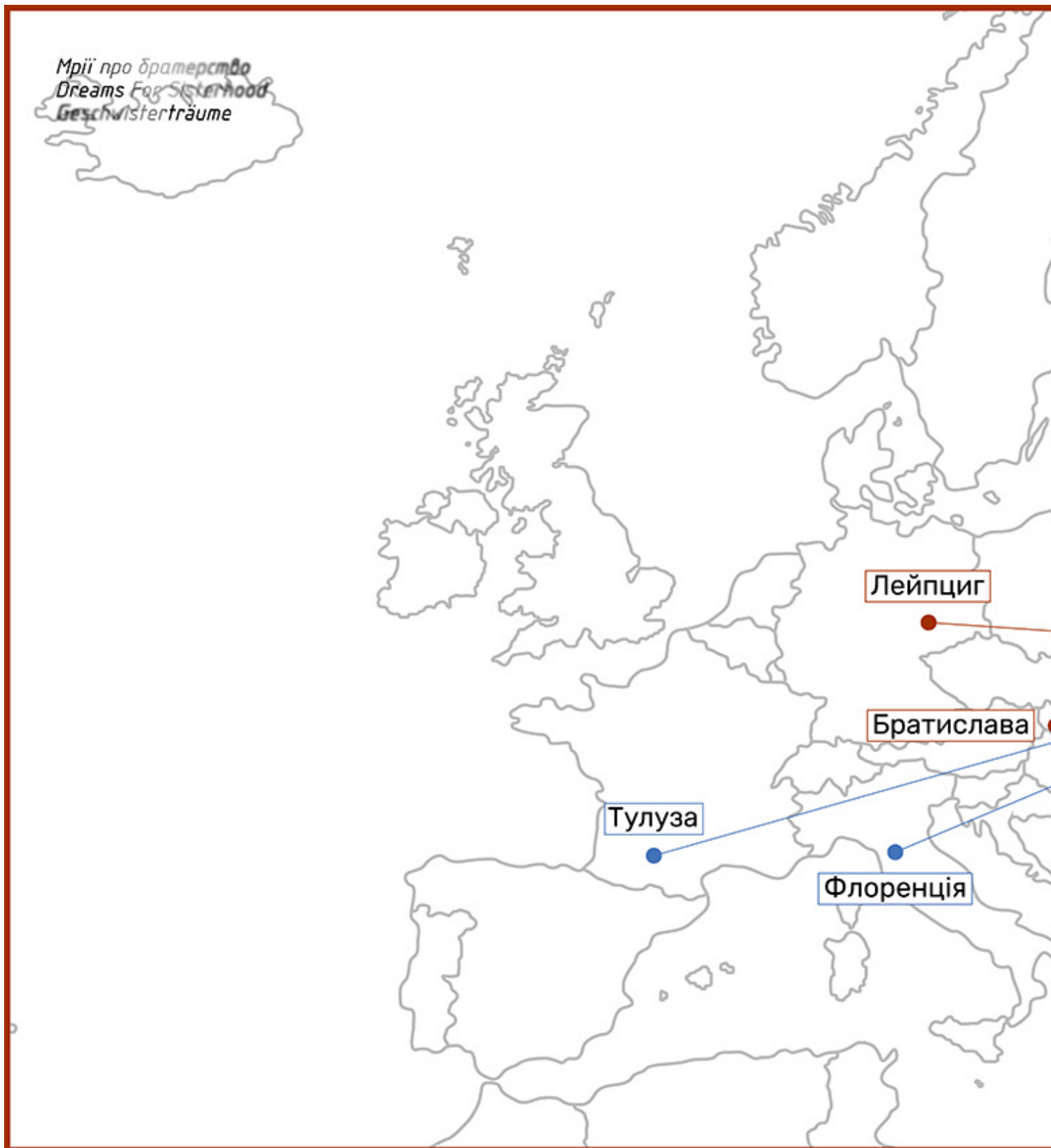

Транзитна зона, «Магічний Кристал» і потенціал міст-побратимів. Досвід заснування платформи «Мрії про братерство»

На початку 1990-х років українські міста поновили радянські договори братерства з порідненими містами. Міжміський культурний обмін у межах цих братерств здебільшого мав формальний характер — із офіціозом та відсутньою низовою ініціативою. Але чи може інститут братерства з його інфраструктурою зв'язків між містами стати сьогодні реальним майданчиком для взаємодії мешканців/-ок цих міст?

«Мрії про братерство» — це дискусійна платформа, покликана випробувати ресурс програми міст-побратимів для наддержавного та наднаціонального діалогу між низовими ініціативами.

Із 24 по 29 вересня в Києві відбулася ознайомчо-підготовча зустріч представників/-ць лейпцизьких та київських низових ініціатив «Позиційні війни». Цей проєктний тиждень був присвячений київським політикам пам'яті під час війни. Контекстом зустрічі стали пам'ятні місця, зокрема топоніміка міст-побратимів, Меморіальний центр Голокосту «Бабин Яр», Національний музей Голодомору-геноциду. Відбувся обмін між Києвом та Лейпцигом для місячних дослідницьких резиденцій. Мар'яна Матвейчук поспілкувалися з куратором платформи «Мрій про братерство» Іваном Мельничуком — про виникнення платформи, взаємодію з міською владою і плани на майбутнє.

Чому ви зацікавилися темою побратимства?

Насправді це не ми зацікавилися, а зацікавилися нами. Наприкінці 2019 року до Метод Фонду звернулися представники Інституту політичних наративів із пропозицією співпраці та підготовки до святкування 60-річчя побратимства Києва і Лейпцига, яке відбудеться у 2022 році.

Тема колаборації для Фонду надзвичайно актуальна. Наша громадська організація виникла

у 2015 році як горизонтальна і лінійна. На той момент кожен зі співзасновників/-ць уже мав нелегкий досвід колективної роботи. Ми прагнули це переосмислити.

Із самого початку ми зрозуміли, що нам цікава взаємодія з різними партнерами, і вирішили контактувати не лише з Лейпцигом, але й із фінським містом Тампере. З'явилася думка, що Київ може стати таким собі комунікаційним вузлом для всіх міст-побратимів. Це спровокувало ідею одночасно провести два проєктні тижні — для гостей із Лейпцига і Тампере.

Річ у тому, що в моїй домашній бібліотеці був каталог Української-Фюньської виставки (фюньська мова – острівний діалект данської), яка була організована на честь встановлення «широких зв'язків між містами побратимами Одесе і Києвом» у 1990 році. Її куратором був Валентин Раєвський, а Київ там описувався як транзитна територія, що зближує Європу і Азію. У музеї Шевченка виставлялися 7 радянських і 7 фюньських художників.

У тексті Раєвського йдеться про Київ як місце, де утворився «Магічний Кристал, який одночасно віддзеркалює і фокусує сторони Світу, Верх і Низ, і миттєво реагує на всі Світові коливання». Виявляється, вже в 1990 році побратимство було приводом поговорити не про зближення України і Європи, а про притягування азіатського контексту. Згодом ця книжка загубилася. А я чомусь запам'ятав її як каталог українсько-фінської виставки.

Несподівано з'ясувалося, що Інститут політичних наративів не отримав грант на реалізацію проєкту. Досить швидко я з колегою, культурологинєю Анною Грінкевич прийняли рішення взяти відповідальність за ініціативу і подали заявку в УКФ та Посольство Фінляндії. Українська інституція дала нам позитивну відповідь, фінська відмовила через надмірно високий запит і конкуренцію. Але ідея Києва як транзитної зони, яку так дивакувато описував Раєвський, залишилася.

40

Яка різниця між «братерством» і «спорідненістю» між містами?

Історично в Лейпцига найбільше зв'язків із містом Броди на Заході України. Із часів

Середньовіччя Броди володіли ексклюзивним правом продажу всіх товарів, що виготовлялися майстрами Лейпцига. Це приносило взаємне збагачення сотні років. Утім, після Другої світової та Голокосту в Бродах збереглося лише вісім носіїв автентичних прізвищ, що траплялися в переписах до війни. Населення суттєво зменшилося і докорінно змінилося. Будь-які вільні зв'язки стали неможливими, зокрема торговельні засуджувалися пропагандистською ідеологією як «буржуазні» та «імперіалістичні».

Натомість у соціалістичному Києві з'явилися декларації про братання із соціалістичними Лейпцигом, Краковом, Братиславою і спорідненість із капіталістичними Тампере, Тулузою, Кіото, Флоренцією. У братніх містах налагоджувалися зв'язки між підприємствами, творчими і художніми колективами.

Річ у тому, що в радянській програмі міст-побратимів існувало розрізнення між «братерством» і «спорідненістю». Братання було можливим лише між соціалістичними республіками. А мережа міст-побратимів включала в себе також нижчі за статусом споріднені міста.

Прозір між «братерством» і «спорідненням» підсилював гармонійний образ побратимських відносин. Програма міст-побратимів органічно вписувалася в міф про «велику родину» братніх народів, який підживлював формальну подібність між цими містами. Після розпаду СРСР усі «споріднені» міста стали «братніми». У змінених реаліях була втрачена вибірковість братання, а з нею і близькість між містами-побратимами. Кількість братніх міст Києва зросла від трьох до декількох десятків, а поріднення між ними набуло характеру абстрактного подвоєння. Його культурна складова остаточно набула ознак символу.

Звідки і куди це побратимство прямує в такому церемоніалі, важко зрозуміти. Нас цікавить, чи може діалог між низовими ініціативами та самоорганізованими інституціями віднайти нові «спільні місця» в межах інфраструктури міст-побратимів. Ми навмисне зосередилися саме на соціалістичній географії братерства. Його переосмислення є аспектом роботи зі спільним минулим. Нам цікаво зрозуміти, хто ми в цьому темному просторі Східної Європи.

Чого ви хочете досягти у довготривалій перспективі?

У довгостроковій перспективі дискусійна платформа покликана випробувати ресурс громадського інтелекту для впливу на міські влади. Ми готові ділитися київським контекстом із тими, хто у відповідь поділиться з нами. Нам цікавий досвід міського життя, особливості співпраці з муніципалітетами, сценарії розвитку локальних ініціатив, наявні моделі співіснування в одному просторі міської влади і самоорганізованих організацій та взаємодія

першої і других із культурою та політиками пам'яті.

У нас є інтерес до некомерційних самоорганізованих об'єднань. Адже саме таким є Метод Фонд. Важливо, щоб ці організації знайомилися між собою, і з'являлися спільні проекти. Чим більше таких зв'язків виникатиме, тим краще для самих міст. Ми як громадська організація покладаємо надії лише на самих себе і на інших – таких, як ми.

Ми створили цей проект, щоб зрозуміти, чи цей досвід спущеного згори репресивного братерства може щось прояснити про стан наших міст сьогодні. Перша цеглинка для такого дослідження вже закладена. Художиниці Рамона Шахт (Лейпциг) та Уляна Биченкова (Київ) вивчають контексти міст одна одної. Це незалежні розвідки з дещо різними підходами та оптиками, що робить їх іще більш цікавими.

Якщо говорити про побратимство, то за тридцять років незалежної України майже нічого не відбувалося на низовому рівні. Так, існував регулярний муніципальний ритуал: люди садили дерева, клялися в дружбі, обмінювалися подарунками та символами. Сьогодні хвиля капіталізму змиває старі соціалістичні наративи. Але це не значить, що вони не потребують осмислення. Можливо, досвіди символічного побратимства міст допоможуть нам зрозуміти, куди рухатися – вперед чи назад, в одному чи в різних напрямках.

Мрії про братерство
Dreams For Sisterhood
Geschwisterträume

Чому в межах проєктного тижня ви зупинилися саме на політиках пам'яті?

Цьогорічний проєктний тиждень «Позиційні війни» для гостей з Лейпцига ми організували з огляду на їхній запит. При підготовці пролунали такі маркерні точки: Голодомор-геноцид, Бабин Яр, Голокост, політики пам'яті. Ми спробували показати як державний, так і громадський/низовий наратив — у їхній взаємодії і конфліктах. Це те, що цікавило наших

партнерів.

Усе це мало на меті спровокувати формування власного образу Києва та України, який може не збігатися з медійними стереотипами. Нам важливо було зберегти статус платформи — своєрідної трибуни, з якої говорять різні суб'єкти. По суті, проєктний тиждень став майданчиком для прямої мови різних акторів політик пам'яті. У такий спосіб колеги з Лейпцига мали змогу зробити власні висновки про те, куди вони приїхали і що тут відбувається. Ми собі уявляли, що ця дискусія відбудеться не в реальному часі, а стане такою внутрішньою, відкладеною. Щоб учасники отримали весь цей масив вражень та інформації і приголомшені поїхали додому його осмислювати.

Так, частина з них взагалі не знала, що в Україні був Голодомор, або не уявляла його розмаху. У відгуках вони зізнавалися, що стали краще розуміти причини війни з Росією. Загалом це розмова, яка триває.

У найближчому майбутньому ми шукатимемо можливостей знайомства і співпраці з низовими ініціативами з Кракова і Братислави. Будуть нові візити, нові дискусії, нові відкриття. Також ми плануємо далі запрошувати художниць на дослідницькі резиденції в Київ, аби вони глибоко, з властивою мистецтву пасіонарністю вивчали цей контекст.

Чи взаємодіє платформа з міською владою?

Ми хочемо залишатися автономними у своїй самоорганізованості. Так, ми написали листа в КМДА, щоб поінформувати їх, що така платформа існує. Але загалом я гадаю, що міська влада потребує нас більше, ніж ми її.

Муніципалітет повинен, нарешті, усвідомити, що громада – це щось значно більш стійкіше, ніж сама влада. Що більше низових ініціатив буде в місті, то краще для самого міста.

Наша платформа має дещо авантюрну задачу стати своєрідним медіумом між громадою, муніципалітетом та іншими організаціями й самоорганізованими рухами з міст-побратимів Києва. Цей шлях може знову бути сповнений втрат і розчарувань. Попри це, нам як організації цікаво шукати таких самих, як і ми. Бо на них, здається, вся надія.

Мрії про братерство
Dreams For Sisterhood
Geschwisterträume

Дискусійна платформа «Мрії про братерство» ініційована Метод Фондом. Партнерами проєкту є Опен Плейс (Київ), місто Лейпциг, Бюро культурних перекладів (Лейпциг), Інститут політичних наративів, Leipzig International Art Programme, Київське бієнале. Проєкт реалізовується за підтримки Українського культурного фонду (УКФ, Київ) та Фонду «Пам'яті, відповідальності та майбутнього» (Берлін) — програма «Культура для змін»; за підтримки Гете-Інституту в Україні, Державного управління земства Саксонії та міста Лейпциг — до 60-ї річниці поріднення Києва та Лейпцига.